

Migrációs labirintus a Nyugat-Balkánon

Speidl Bianka elemzése

2020. március 3.

A Migrációkutató Intézet legújabb elemzése a jelenlegi migrációs hullám lehetséges következményeit mutatja be. Recep Tayyip Erdogan török elnök hétfői figyelmeztetése – mely szerint az Európába érkező migránsok száma milliós nagyságrendű lesz – azt jelzi, hogy a balkáni tranzitországoknak a 2015-ös válsághoz hasonló helyzettel kell szembe néznie, amennyiben az Európai Unió fellépése nem lesz egységes és határozott. Az elmúlt öt év bizonyítja, hogy a migránstömegek aszimmetrikus fenyegetést jelentenek Európára. A nyugat-balkáni útvonal nem csak tranzit régió, hanem migrációs kibocsátó terület és a radikális iszlamizmus térhódításának egyik gócpontja is. Egy újabb migránshullám rendkívül súlyos következményekkel járna a schengeni övezet külső határát képező nyugat-balkáni országok biztonságára és gazdaságára.

A balkáni útvonal kiemelt jelentősége három tényezőnek köszönhető: egyrészt a migránsok lélekszáma 2015 és 2019 között összességében itt volt a legmagasabb, másrészt a Nyugat-Balkán országokban a globális iszlamizmusnak immár három évtizedes múltja van, harmadrészt a térség országai gazdasági helyzet és védelmi képességek tekintetében számottevően gyengébbek, mint a Földközi-tenger nyugati partvidékének európai tranzitországai.

Fahrudin Radoncic, Bosznia-Hercegovina nemzetbiztonsági minisztere a bosnyák kormány nevében felszólította az Európai Uniót annak elismerésére, hogy a boszniai migrációs válságot „nemcsak humanitárius kérdésként, hanem biztonsági válságként kell kezelni”. A miniszter februári Zágrábban tett látogatása során Horvátországtól kért segítséget abban, hogy tájékoztassák az Európai Unió illetékes fórumait arról, hogy a migrációs válság már nem a menekültekről szól, azaz nem humanitárius, hanem biztonsági válság. A jelenleg Boszniában tartózkodó migránsok többsége Pakisztánból, Algériából és Marokkóból származik, személyazonosságuk meghatározása szinte lehetetlen s közöttük jelentős a közel-keleti hadszíntérről érkező harcosok aránya is. Bozinovic horvát belügyminiszter szerint a bevándorlást kísérő szervezett bűnözés egyértelműen erősödött.¹

Az elhangzottak fényében mindenképp szükséges a Nyugat-Balkánnak a közel-keleti és észak-afrikai dzsihadisták menekülési útvonalaként történő beazonosítása. Az illegális migráció útvonalait három kategóriába lehet osztani: a hagyományos, bejártatott legális utazási módok (repülő, hajó, vonat), csempészési útvonalak, és a menekültek migrációs útvonalai. A valóságban ezek nem különülnek el élesen, gyakran csupán az utazás különböző fázisait jelentik, különösen az instabil tranzitországokban. A csempész- és migrációs útvonalakon az áruk és emberek mozgását általában helyi milíciák, terrorista szervezetek és bűnözői csoportok ellenőrzik. A politikai instabilitás és a korrupció sok esetben átjárhatóságot biztosít a legális és az illegális útvonalak és cselekedetek között.² Ezt jól példázza, hogy a nyíltan illegális határátlépésre ösztönző NGO-k a balkáni országok többségében rendszerint szabadon és büntetlenül fejthetik ki tevékenységüket.³ Az is súlyosbítja a helyzetet, hogy a

¹ Sarajevo Times. „Bosnia-Herzegovina Faces Humanitarian and Security Crisis with Migrants”. 2020. február 6. <https://www.sarajevotimes.com/bosnia-herzegovina-faces-humanitarian-and-security-crisis-with-migrants/>. Letöltve 2020. 02. 15.

² Shima D. Keene, „Extremist Migration: A foreign jihadist fighter threat assessment.” Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press. 2019 május. <https://publications.armywarcollege.edu/pubs/3697.pdf> 25. Letöltve 2020. 02. 15.

³ A <https://www.borderviolence.eu/> weboldal listázza a forrásául szolgáló migráns-segítő NGO-kat. Valamint: <https://lungolarottabalkanica.wordpress.com/risorse/>. A tevékenységüket jól illusztráló videóösszeállítás:

személyazonosság meghamisítását az európai hatóságok nem szankcionálják.⁴ A migránsok lélekszámára vonatkozóan azonban megbízható becslések nem állnak rendelkezésre, ami annak is köszönhető, hogy a beazonosításukra vonatkozóan nincs konszenzus, valamint a meghamisított személyazonosság felderítése komoly nehézségekbe ütközik. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a menekültek és a gazdasági migránsok – akikben gyanú merülhet fel a hozzájuk csatlakozók kilétére vonatkozóan – saját biztonságuk féltése miatt nem tájékoztatják a hatóságokat.⁵

A dzsihadisták rendszerint a menekültek és a gazdasági migránsok csoportjaihoz csatlakozva próbálnak bejutni a célországokba. Ez a jelenség mind a balkáni, mind pedig a földközi-tengeri útvonalon ismeretes. Az álcázás gyakorlata már a forrásországokban is ismert, ahol a dzsihadisták olykor nőknek öltözve, burkában próbálnak meg átjutni az ellenőrzőpontoknál. A harcosok között – amint azt az európai terrortámadások nyomozati anyaga feltárta – az európai állampolgársággal is rendelkező visszatérők és az először érkezők egyaránt jelen vannak.⁶ Ezt jól példázzák a 2015. novemberi párizsi terrortámadások, amelyek elkövetői hamis szíriai dokumentumokkal jutottak be Leroson keresztül Európába.⁷ Németországba 2015-ben és 2016-ban több mint 400 olyan migráns érkezett menedékkérőként, akik később a közel-keleti dzsihadista csoportokkal való kapcsolataik miatt vonták magukra a hatóságok figyelmét.⁸ 2019 májusában Franco Gabrielli olasz rendőrfőnök a balkáni rendőrség vezetőivel Rómában tartott találkozóján kijelentette, vannak bizonyítékok arra vonatkozóan, hogy a migránsok között nagy valószínűséggel jelen vannak a visszatérő dzsihadisták.⁹

A BBC forrásai szerint 2018-ban Északkelet-Szíriában körülbelül 800 külföldi harcost tartottak őrizetben, akik mintegy 50 országból érkeztek. A börtönökön kívül legalább 700 nőt és 1500 gyermeket tartanak táborokban.¹⁰ Más források szerint a férfiak száma 900 fő, a nőké 600 fő, a gyermekeké pedig legalább 1200 fő, mintegy 44 országból.¹¹ Súlyos aggodalomra ad okot, hogy az amerikai csapatok távozásával, a török offenzíva megindulását követően a kurdok nem képesek fenntartani az ellenőrzést a táborok felett, a dzsihadisták és családtagjaik pedig menekültként igyekeznek eljutni Európába.

Az északnyugat-szíriai Idlib kormányzóság az elmúlt két évben a milíciák visszaszorításával a fegyveres csoportok egyik utolsó bázisa maradt. Az itt élő mintegy egymillió civilt a milicisták gyakorlatilag élő pajzsként használják, amint azt a szíriai konfliktus

Presadiretta „(102) La Rotta Dei Balcani”. 2019 szeptember 23. <https://www.youtube.com/watch?v=cybp92I5jas>. Letöltve 2020. 02. 15.

⁴ Keene, 32.

⁵ Ld. a jazídi nő esete, aki Németországban felismerte fogvatartóját. „I Met My IS Captor on a German Street”. *BBC News*, 2018. augusztus 18. Sec. Middle East. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45209868>. Letöltve 2020. 02. 15.

⁶ Keene, 29, 30.

⁷ *BBC News*. „Who Were the Paris Attackers?”. 2016 április 27. Sec. Europe. <https://www.bbc.com/news/world-europe-34832512>. Letöltve 2020. 02. 14.

⁸ *Handelsblatt*. „BKA-Bericht: Zahl Der Flüchtlinge Unter Terrorverdacht Steigt”. 2016. Július 25. <https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/bka-bericht-zahl-der-fluechtlinge-unter-terrorverdacht-steigt/13922948.html>. Letöltve 2020. 02. 15.

⁹ ‘Foreign Fighters May Lurk in Balkan Migrant Flows Warns Italy Police Chief’. 2020. május 17. https://www.adnkronos.com/aki-en/security/2019/05/17/foreign-fighters-may-lurk-balkan-migrant-flows-warns-italy-police-chief_mUnLdIUyeD5Oie1wDhDDP.html Letöltve 2020. 02. 15.

¹⁰ *BBC News*. “How many IS foreign fighters are left in Iraq and Syria?”. 2019. February 20. Sec. Middle East. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-47286935>.

¹¹ *The Washington Post*. “The jihadists no one wants: Hundreds of foreign ISIS fighters are in Kurdish prisons in Syria. What happens when the U.S. military withdraws?”. 2018. December 21. <https://www.washingtonpost.com/graphics/2018/world/syria/isis-prisoners/> Letöltve 2020. 02. 15.

korábbi frontvonalain is tették. A fegyveresek számát körülbelül 90-95 ezerre becsülik, akik közül sokakat a korábban felszámolt dzsihadista gócpontokból, például a Damaszkuszhoz közeli Kelet-Ghútából szállítottak ide, amelyet 2012 és 2018 között tartottak ellenőrzésük alatt a milíciák. Ezen úgynevezett „zöldbuszos” dzsihadisták már 2018 májusában megjelentek Boszniában menekülteknek definiálva magukat. Az Idlib térségében magukat képviselő szervezetek száma több mint negyvenre tehető.¹² A milíciák utolsó bázisainak megsemmisítésével tízezrek vették az irányt Törökország felé, és a menekültek számának várható növekedésével a nyomás minden bizonnyal tovább fog gyűrűzni a keleti, majd a nyugati Balkán térségébe, ahogy ez az elmúlt évek minden átfogó offenzívája után történt.

A Balkán azonban maga is a radikális iszlám térhódításának egyik gócpontja, s így a menekültekkel és gazdasági migránsokkal érkező dzsihadista harcosok számára a szerb-magyar, illetve a bosnyák-horvát határig viszonylag akadálymentesen átjárható terep. A radikális iszlám balkáni térhódításának három fő tényezője a közel-keleti konfliktusok, a globalizáció és a földrészek közötti mobilitás felerősödése, valamint az interneten terjedő szélsőséges propaganda. A Nyugat-Balkánnak különleges figyelmet kell szentelnünk, hiszen ez Európának vallási és etnikai szempontból az egyik legösszetettebb térsége. A Balkán muszlim közösségei hagyományosan az iszlám mérsékelt ágának, a hanafita vallásjogi iskolának a követői. A szélsőséges iszlám terjedésének kezdetét leggyakrabban az 1990-es évek elejére szokták datálni, azonban ez a jelenség egészen a második világháborúig vezethető vissza, amikor a radikális iszlamizmus követői a náci Németországban kerestek szövetségest. A militáns iszlám először a Jugoszláv Királyságban a Fiatal Muszlimok szervezetének 1939-es megalakulásával jelent meg, amely az egyiptomi Muszlim Testvériség mintájára szerveződött.¹³ A második világháborúban tagjaik a nácik oldalán harcoltak a *Handschar* és *Skanderbeg* alakulatokban.¹⁴

Jugoszlávia felbomlását követően erőteljes síita és vahhabita terjeszkedés kezdődött a térségben, elsősorban Szaúd-Arábia, Katar, valamint Kuvait és Irán támogatásával. Az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején megjelentek az iszlamista háttérű humanitárius szervezetek, amelyek egy része akkor is, akárcsak napjainkban, a szélsőséges iszlám terjesztésének legfontosabb finanszírozói és eszközei lettek. Oszama bin Láden az 1990-es évek folyamán kiképzési bázisokat hozott létre Észak-Albániában.¹⁵ A Koszovói Felszabadítási Hadsereg (Kosovo Liberation Army, KLA) tagjai pedig Afganisztánban kaptak felkészítést.¹⁶ 1992-vel bezárólag Bosznia-Hercegovinában is létrehoztak mudzsaheddin kiképzőbázisokat,

¹² *Al-Monitor*. „Is Turkey Planning to Curb Radicals in Idlib under Strategy Shift?”, 2020. február 16. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/02/turkey-syria-russia-is-ankara-changing-strategy-in-idlib-hts.html>. Letöltve 2020. 02. 16.

¹³ Armina Omerika. „Bosnian Young Muslims 1939-1991. A Survey” *ISIM* 11/02. https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/16812/ISIM_11_Bosnian_Young_Muslims_1939-1991_A_Survey.pdf?sequence=1 Letöltve 2020. 02. 16.

¹⁴ Ld. pl.: George Lepre. *Himmler's Bosnian Division: The Waffen-SS Handschar Division, 1943–1945*. Schiffer Publishing, 2004.

¹⁵ *Kathimerini*. „Osama Bin Laden's Adventure in the Region” October, 01. 2001. <http://www.ekathimerini.com/762/article/ekathimerini/news/osama-bin-ladens-adventure-in-the-region>. Letöltve 2020. 02. 16.

¹⁶ *Jerusalem Post*. „Kosovo seen as new Islamic bastion”. 1998. szeptember 14. Olvasható: <http://www.kosovo.net/ismilit.html> Letöltve 2020. 02. 16.

amelyeket a humanitárius szervezetek és az al-Káida együtt működtettek.¹⁷ Csupán 1993 és 1995 között 900 millió dollárral finanszírozták a balkáni iszlamistákat.¹⁸

A balkáni terepen Irán is jelen volt, szintén humanitáriusnak álcázott szervezeteken keresztül.¹⁹ Az iráni különleges műveletek parancsnoksága, a *Pasdaran* kiképzőközpontot alapított, valamint fegyvereket szállított a bosnyák alakulatoknak 1994-1995 folyamán. Ezekre az évekre vezethetők vissza azok a kapcsolatok, amelyeket most is föl lehet használni a rejtett támogatásra, ami lehetővé teszi a szélsőséges síita központok terjeszkedését a Balkánon.²⁰

A 2001. szeptember 11-i terrorista merényletet követően számos olyan, elsősorban szaúd-arábiai finanszírozású segélyszervezetet is beazonosítottak, amely együttműködött az al-Káidával. Ilyen például a Muszlim Világliga (Muslim World League, MWL), a Muszlim Ifjúsági Világggyűlés (The World Assembly of Muslim Youth, WAMY), a Nemzetközi Iszlám Segélyszervezet (The International Islamic Relief Organization, IIRO), az al-Haramain Alapítvány (Al-Haramain Foundation) és al-Birr bizottság (al-Birr Committee).²¹ Ezeknek többsége a Balkánon is működtetett intézményeket. Az Egyesült Államok nyomására átmenetileg beszüntették a térségbeli tevékenységüket, ám az évtized végére zömében újraalakultak

A szélsőséges iszlám legújabb, 2011-et követő áramlatára vonatkozóan azonban még kevés adat áll rendelkezésre. Napjainkban már nem a mudzsaheddinek állnak a szélsőséges iszlám terjeszkedésének középpontjában, hanem helyi születésű, elsősorban bosnyák és albán iszlamisták, akik korábban a finanszírozó országokban végezték tanulmányaikat, visszatérve pedig a vahhabita ideológia terjesztésén munkálkodnak. A térség összes érintett országából érkeznek muszlim diákok tanulni Szaúd-Arábiába, Kuvaitba, Katarba és Egyiptomba. Ők ideológiailag és retorikailag felkészülten térnek vissza, lakhelyüket gyakran változtatják és prédikációikkal tömegeket vonzanak.²²

A helyzet kuszasága azonban nemcsak a helyi szélsőséges tendenciák megerősödésének tudható be, hanem a szélsőséges iszlám bástyáinak tekinthető muszlim országokból érkező betelepülőknek, menekülteknek és nem utolsósorban a térséget elhagyó és Európába a balkáni útvonalon érkező milicistáknak. A balkáni háború idején Irán, Szaúd-Arábia, Pakisztán támogatta pénzzel és fegyverrel a boszniai muszlimokat, s ezzel megerősítették a befolyásolási csatornákat, amelyek napjainkban is működnek, elősegítve a szélsőséges személyek és ideológiák beáramlását, valamint az ezt támogató pénzügyi és információs rendszert. Bosznia-Hercegovinába 1992 és 1995 között több száz külföldi harcos érkezett, így a háború után kialakult a szalafizmus helyi bázisa, ahonnan 2012 és 2014 között legalább 200 harcos távozott Szíriába. Mintegy 80 százalékuk férfi, egyharmaduk büntetett előéletű. Két csoportot lehet megkülönböztetni közöttük: egyrészt az idősebb harcosokat, korábbi háborús

¹⁷ Evan F. Kohlmann. *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*. Berg Publishers, 2004. 36.

¹⁸ Sharyl Cross et al. (szerk) *Shaping South East Europe's Security Community for the Twenty-First Century: Trust, Partnership, Integration*. Palgrave Macmillan UK, 2013. 89.

¹⁹ *Radio Farda*. „Iran Guard's Former General Says They Were In Bosnia Disguised As Aid Workers”. 2019 április 17. <https://en.radiofarda.com/a/iran-guard-s-general-says-they-were-in-bosnia-disguised-as-aid-workers/29886373.html>. Letöltve 2020. 02. 16.

²⁰ *The XX Committee*. „How Iranian Intelligence Trained Bosnian Terrorists” 2013. április 13.

<https://20committee.com/2013/04/13/how-iranian-intelligence-trained-bosnian-terrorists/>. Letöltve 2020. 02. 16.

²¹ Stephen Schwartz *The Two Faces of Islam: Saudi Fundamentalism and Its Role in Terrorism* New York: Doubleday, 2003. 200.

²² Edina Bećirević. „Salafism vs. Moderate Islam. A Rhetorical Fight for the Hearts and Minds of Bosnian Muslims”. Atlantic Initiative, 2016, Sarajevo. <http://www.helsinki.org.rs/doc/Edina%20Becirevic%20-%20Salafism%20vs.%20Moderate%20Islam.pdf> 61-62. Letöltve 2020. 02. 16.

tapasztalattal másrészt a húszas éveikben járó fiatalokat. Az olcsó repülőjegyek Törökország és Szarajevó között megkönnyítették e mudzsaheddinek útját Szíriába.²³

A szélsőségesek beszivárgása Albániába és Macedónia azon részére, ahol többségében albánok élnek, valamint a vahhabita közösségek létrejötte Boszniában nem történhetett volna meg külső finanszírozás és nyomásgyakorlás nélkül. A vahhabita és a szalafita szervezetek, akárcsak a síita fundamentalisták, létrehozták saját kulturális, sport- és hagyományörző egyesületeiket, illetve NGO-ikat, valamint az úgynevezett *paradzsemátokat* (*paradzemati*), azaz zárt közösségeket, amelyekben a szélsőségesek családjaikkal együtt a saría által előírt módon élnek.²⁴ Ezekből a legtöbb Koszovóban és Bosznia-Hercegovinában található: ez utóbbiban 2016-ban mintegy 64-et tartottak számon, amelyek közül 21 mereven elzárkózik a boszniai hivatalos iszlámtól.²⁵ Mindezen szervezetek a szélsőséges iszlám terjesztésének eszközei, és bár nem finanszíroznak erőszakos akciókat, a radikális iszlamizmus közvetítői. Szaúd-Arábia napjainkban elsősorban Bosznia-Hercegovinában és Koszovóban van jelen, míg az észak-macedóniai iszlamistákat Szaúd-Arábia mellett Pakisztánból, Jordániából és Iránból támogatják.²⁶

Az iszlamista ideológia terjesztői között megkülönböztethetjük az úgynevezett neotakfirieket és a reformereket. Az előbbieket elsősorban vahhabita szervezeteken keresztül tevékenykednek, amelyeknek célja egy balkáni iszlám állam létrehozás akár erőszakos eszközökkel is, egy emirátus, amelyet a saría szerint irányítanak. Ez kiterjedne Albániára, Bosznia-Hercegovinára, Koszovóra, a Szandzsákra és Észak-Macedóniára. A reformerek célja ugyanez, azonban alulról építkezve, elsősorban nem-erőszakos eszközökkel.²⁷

A külföldi támogatások mellett az iszlamisták egyik legfontosabb bevételi forrása a köztörvényes bűnözés, mindenekelőtt az illegális drog-, fegyver- és embercsempészet, illetve -kereskedelem.²⁸ E tevékenységek összetett profilú szervezeteket eredményeztek, amelyek nem csak vallási-politikai, hanem köztörvényes kategóriába is sorolhatók. Ezt a szakirodalomban narko-terrorizmusnak is nevezik.²⁹

Bosznia-Hercegovinában jellemzően peremvidékeken vásároltak területet, ahol zárt közösségeket alakítottak ki, amelyekben az idegen származásúak aránya domináns. A telepek a külvilág számára nehezen megközelíthetők, lakóik a saría szabályai szerint élnek. A szalafita-vahhabiták száma Bosznia-Hercegovinában megközelítőleg háromezer fő, térítő tevékenységük elsősorban a jövőkép nélküli, munkanélküliségtől sújtott fiatalok körében

²³ Vlado Azinović. „Bosnia and Herzegovina and the Nexus with Islamist Extremism.” *Bosnia Daily*. 2015. November 18. <https://www.ceeol.com/search/gray-literature-detail?id=525739> Letöltve 2020. 02. 16. 8-9.

²⁴ Dževada Šuško. „A Model for Europe? History and Practice of Islam in Bosnia-Herzegovina.” *Konrad Adenauer Stiftung International Reports* 4. 2017. 6-21.

https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=7f18b1c5-4c7a-2cf0-c149-5e92b8587949&groupId=252038 Letöltve 2020. 02. 16. 14-16.

²⁵ *Dnevnik.ba*. „Galijašević: Paradžemati danas još jači.” 2019. november. <https://www.dnevnik.ba/vijesti/galijasevic-paradzemati-danas-jos-jaci> Letöltve 2020. 02. 16.

²⁶ *Dragan Simeunović*. „Islamistic' Trends and Terrorism in the Western Balkans.” In: Coen, M. (szerk) *Defense against Terrorism. Enhancing Resilience of Democratic Institutions and Rule of Law*. Ios Pr Inc. 2019. 42 – 68. 49.

²⁷ *Simeunović*, 48.

²⁸ *Simeunović*, 50.

²⁹ Inciardi, James. 1991. “Narcoterrorism: A Perspective and Commentary.” In Robert J. Kelly and Donal E. J. MacNamara (szerk.), *Perspectives on Deviance: Dominance, Degradation, and Denigration*, pp. 38–104. Cincinnati, OH: Anderson Publishing Co.

sikeres.³⁰ A javarészt idegen finanszírozású szalafita-vahhabita alapítványok a rendelkezésre álló bőséges forrásokból támogatást nyújtanak a fiataloknak kisebb vállalkozások beindításához, vagy lehetőséget adnak nekik szélsőségesen konzervatív vallási képzésben való részvételre előbb hazájukban, majd pedig a támogató országban. A kedvezményezettektől azt várják, hogy a szalafita-vahhabita ideológia feltétlen és elszánt híveivé váljanak mind nézeteikben, mind pedig életmódjukban. Több mint negyven egyesület és szervezet működik a mozgalom kötelékében, elsősorban ifjúsági egyesületek és kulturális klubok formájában, amelyek a szalafita értékrendet népszerűsítik.³¹ A támogatás rendszerint az egyik legnagyobb európai szalafita centrumon, Bécsen keresztül jut el a közösségekhez. Bosnyák biztonsági szakértők szerint ez az összeg elérheti az évi akár 10 millió eurót is. Családonként a havi támogatás összege megközelíti az 500 eurót, amennyiben életmódjukban betartják a szalafita követelményeket. Boszniában több mint 75 ezer lőfegyver van közkézben, aki pedig vásárolni szeretne, mintegy 200 euróért beszerezheti.³² A legális iszlamizáció egyik jelképes esete, hogy a Rostovo síkőzpontot nemrégiben egy új katari tulajdonos vásárolta meg, és a turisztikai központban betiltotta az alkoholos italok árusítását.³³

Koszovóban és Albániában a hatóságok rendszerint hangoztatják, hogy a hivatalosan elismert iszlám közösségekkel - a BIK-kel (*Bashkësia Islame e Kosovës*) Koszovóban és a KMSH-val (*Komuniteti Mysliman Shqiptarë*) Albániában kiváló az együttműködés, ám a hivatalos iszlám képviselői eszköztelenek azon mecsetekben és más vallási szerveződésekben zajló radikalizálódással szemben, amelyek kivonják magukat a hivatalosan elismert iszlám hatóságok felügyelete alól. A hivatalos iszlám képviselői jelentősen vesztek népszerűségükből, és az így keletkező űrt a radikális imámok és csoportok töltötték ki. A helyi fiatalok tömegesen köteleződtek el a szalafita-vahhabita irányzat mellett. Megfelelő oktatási rendszer és foglalkoztatási kilátások hiányában a fiatalok életét egyre inkább a radikális iszlamizmus alakítja.³⁴ A helyi hanafita imámok szerint a szalafita propaganda romboló hatása óriási mértékeket ölt, hiszen bőségesen rendelkeznek erre fordítható pénzügyi forrásokkal.³⁵ Ramadán időszakában például minden este nagyszabású vacsorát adnak, amely kiváló alkalom a toborzásra és a mozgalom által kínált lehetőségek felcsillantására.

Az ezredforduló második évtizedétől helyi születésű, vagy Nyugat-Európában nevelkedett, de a Balkánra hazatérő dzsihadista prédikátorok, mint Husszein Bilál Bosnic,³⁶ és

³⁰ *Balkan Insight*. „Bosnian Salafist Preachers Calibrate Message to Growing Audience”. 2019. November 8. <https://balkaninsight.com/2019/11/08/bosnian-salafist-preachers-calibrate-message-to-growing-audience/> Letöltve 2020. 02. 16.

³¹ *Balkan Insight*. „Bosnian Taxpayers Funding Spread of Hardline Salafi Message”. 2019. December 16. <https://balkaninsight.com/2019/12/16/bosnian-taxpayers-funding-spread-of-hardline-salafi-message/> Letöltve 2020. 02. 16.

³² *L'Express*. „Comment le salafisme d'Arabie saoudite gangrène l'islam des Balkans”. 2017. május 26. https://www.lexpress.fr/actualite/monde/europe/comment-le-salafisme-d-arabie-saoudite-gangrene-l-islam-des-balkans_1911343.html Letöltve 2020. 02. 16.

³³ *Islam PRESS*. „Vlasnik iz Katara zabranio alkohol u ski centru: Gsti otkazuju rezervacije”. 2020. január 11. <https://islampress.net/46671/vlasnik-iz-katara-zabranio-alkohol-u-ski-centru-gsti-otkazuju-rezervacije/> Letöltve 2020. 02. 16.

³⁴ *Jamestown*. „Jihadist Threat Persists in Kosovo and Albania Despite Government Efforts”. 2016. június 24. <https://jamestown.org/program/jihadist-threat-persists-in-kosovo-and-albania-despite-government-efforts/> Letöltve 2020. 02. 16.

³⁵ Bećirević. 61-62.

³⁶ Spaic, Igor. „Bosnia: Six Arrested in Terrorism Financing Bust; Bosnic Trial Continues”. 2015. február 19. <https://www.occrp.org/en/daily/3697-bosnia-six-arrested-in-terrorism-financing-bust-bosnic-trial-continues> Letöltve 2020. 02. 16.

olyan weboldalak terjesztik a propagandát, mint a több nyelven (szerbhorvátul és albánul) is elérhető *Vijesti Ummeta*³⁷ avagy *Hilafeti*. A webes felületek letiltása szinte lehetetlen, mert új névvel és azonos tartalommal néhány órán belül újra elérhetőek.³⁸ Bosnic jelenleg börtönbüntetését tölti a nyugat-balkáni államokban meghozott törvény miatt, ami a külföldi harctereken való részvételt vagy toborzást szankcionálja. Szüleivel gyermekkorában Németországba költöztek, ott ismerkedett meg a szalafizmussal. Boszniába húsz évesen, 1992-ben, a balkáni háború idején tért vissza. Ő szervezte be Ibro Cufurovicot az Iszlám Állam terrorszervezetbe, akit 2019-ben Északkelet Szíriából toloncoltak vissza. A fiú Bosnic kecskepásztora volt, s amint 18 éves lett, elküldte Szíriába.³⁹

Bosnic jól példázza azt a jelenséget, amelyet a szerb biztonsági szakértők hangsúlyoznak: a balkáni dzsihadisták jelentős arányban olyan családokból származnak, amelyek a balkáni országokból Nyugat-Európába települtek, azaz diaszpórában éltek, zömében Németországban, Franciaországban, Ausztriában, és radikalizálódásuk is ott történt.⁴⁰ Ugyanez a forgatókönyv érvényes a szerbiai születésű Mevlid Jasarevic esetében is, aki Ausztriában radikalizálódott, majd 2012-ben a szarajevói amerikai nagykövetség elleni merényletet elkövette.⁴¹ Visszaszivárgásuk azért is komoly veszély, mert ők kikerültek a helyi biztonsági szervek látóköréből, nincsenek számon tartva a hivatalos adatbázisokban, ezért, mivel kettős állampolgárok, a Balkánra visszatérve könnyebben észrevétlenek tudnak maradni. A közel-keleti hadszíntérről visszatérve kiemelten fontos lehet szerepük a fiatalok radikalizálásában. A szerb biztonsági szolgálatok követik azok mozgását, akik egykori harcosok és ebből a térségből származnak. Bosznia-Hercegovinában ennél bonyolultabb a helyzet, mert az állam párhuzamosan működtet több biztonsági szolgálatot – a hírszerzés, a Politikai Testületeket Támogató Ügynökség, a Nemzetbiztonságért Felelős Minisztérium –, amelyek között a feladatmegosztás és az információcsere nem működik megfelelően. Bosznia-Hercegovina Föderációjának csakúgy, mint a tíz kantonnak van saját belügyminisztériuma és saját rendőrsége, a védelmi apparátus tehát teljes mértékben széttagolt.⁴²

Koszovó fővárosában számos mega-mecsetkomplexum épült a közelmúltban az Öböl-országok finanszírozásával. Itt a lakosság 95 százaléka muszlim és 2017-ben 316 Közel-Keleten harcoló dzsihadistáról tudtak a hatóságok, ami az 1.8 millió lakos tekintetében a legmagasabb arány volt Európában. 2016 februárjában a pristinai nagymecset imámját elítélték toborzótevékenysége miatt. A helyzet a fővárostól távolabb még rosszabb, hiszen az elszegényedett vidék fiataljai tömegesen válnak az interneten elérhető dzsihadista propaganda célközönségévé, majd támogatójává. A koszovói iszlamisták hálózata Albániára is kiterjed,

³⁷ Az oldal elérhetősége 2020 február 16-án: <https://islampress.net/>

³⁸ *DETEKTOR.BA* (blog). „Glasilo Islamske države “Vijesti ummeta” ponovo u funkciji”. 2017. június 30. <http://detektor.ba/glasilo-islamske-drzave-vijesti-ummeta-ponovo-u-funkciji/> Letöltve 2020. 02. 16.

³⁹ *Radio Sloboda Evropa*. „Slučaj Ibri Cufurovića: Iz Kurdskog Zatvora u Zenički Pritvor”. 2019. április 22. <https://www.slobodnaevropa.org/a/izrucenje-sirija-ibro-cufurovic/29896548.html>. Letöltve 2020. 02. 16.

⁴⁰ Ld. például *The Independent* „Isis Austrian Poster Girl Samra Kesinovic used as Sex Slave before Being Murdered for Trying to Escape.” 2015. december 31. <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-austrian-poster-girl-samra-kesinovic-used-as-sex-slave-before-being-murdered-for-trying-to-a6791736.html>. Letöltve 2020. 02. 16.

⁴¹ *EcoDiario.Es* „Bosnia Gives Islamist 18 Years for Gun Attack on U.S. Embassy” 2012. június 12. <https://ecodiario.economista.es/global/noticias/4453121/12/12/Bosnia-gives-Islamist-18-years-for-gun-attack-on-US-embassy.html>. Letöltve 2020. 02. 16.

⁴² *NI BA*. „Security Minister: We Are Considering Letting Hungary Help Us Secure the Border.” 2019. március 8. <http://ba.n1info.com/English/NEWS/a320784/Security-Minister-We-are-considering-letting-Hungary-help-us-secure-the-border.html>. Letöltve 2020. 02. 16.

ahol számos terroristaszervezkedést lepleztek le, mint amilyenek például a 2018-as Világkupa selejtezőn az Izrael Albánia mérkőzésre tervezett támadás előkészítése vagy a velencei Rialto-híd felrobbantásának terve.⁴³

Szíriában harcolt koszovói albánok között szintén jelentős az aránya azoknak, akik Nyugat-Európából mentek a közel-keleti hadszíntérre. A helyi albánok több mint fele az elmúlt négy évtizedben kivándorolt Koszovóból. Ők a boszniaiakhoz hasonlóan szintén kikerültek a helyi biztonsági szolgálatok látóköréből. Azokra, akiket beazonosítottak, rendszerint három és fél éves szabadságvesztést róttak ki. Szabadulásukat követően óriási kihívást jelent az, hogy megakadályozzák radikalizáló tevékenységüket.⁴⁴

Míg a koszovói albánok között terjedő radikális iszlámnak van egy erőteljes nacionalista jellege, addig az albániai iszlám indíttatású terroristák inkább a globális iszlamizmus eszméjét követik.⁴⁵ Az Iszlám Állam propagandáját albánul is terjesztették. A hírhedt Mëzez-mecset Tirana közelében több mint 70 albán állampolgár toborzásának színtere volt, akik az Iszlám Államhoz csatlakoztak. Leshnicában toborzott Almir Daci, egy 32 éves imám, aki később maga is Szíriában vesztette életét.⁴⁶ A hatóságok 148 kiutazó dzsihadistáról tudnak, akik albán állampolgárok, s akik közül mintegy 48-an tértek haza. 2014 és 2018 között sokakat letartóztattak, ám több tucatnyi volt milicista sorsa ismeretlen.⁴⁷

A Görögország felől Szerbiába vezető legfontosabb útvonal továbbra is Észak-Macedónia, másodikként ezt követi az Albánia-Koszovó-Szerbia útvonal, amely 2019 szeptemberétől átvette Bulgária helyét, de jelentős az Albánia Montenegró-Szerbia útvonal is. A statisztikák szerint egyre többen választják Albániát tranzitútvonalként. 2018-ban körülbelül 5800 külföldi állampolgárt tartóztattak fel, ami ötszörös emelkedés az előző évi adatokhoz képest. A menedéjog iránti kérelmek a 2017. évi 307-ről 2018-ban 4 378-ra emelkedtek. A kérelmezők többsége Szíriából érkezik, de vannak közöttük például pakisztániak, irakiak, algériaiak, líbiaiak, marokkóiak, a palesztin területekről és Afganisztánból érkezők is.⁴⁸ Az empirikus tapasztalat azt mutatja, hogy bár a nyugat-balkáni muszlim lakosság többsége nem híve a dzsihadista ideológiának és saját hagyományától idegennek tartja azt, a dzsihadisták a muszlim többségű országokban könnyen megtalálják a támogatást nyújtó hálózatot, sőt egyes esetekben az államközi kapcsolatok – a kibocsátó és a tranzit országok között – szintén befolyásolják a hozzáállást akár a hatóságok szintjén is.

A Bihaćban és a Velika Kladušában létrehozott menekülttáborok a Közel-Keletről, Délkelet-Ázsiából és Afrikából érkező migránsok ezreit fogadják, és fennáll annak a veszélye, hogy hozzájuk csatlakozva visszatérő külföldi harcosok is érkeznek a régióba. Bosanska Bojna közelében különösen porózus a határ Horvátország felé. Ez a terület nem messze található néhány szalafita közösségeknek otthont adó településtől, mint például Šišici és Bužim. Bosnyák

⁴³ *L'Express* 2017.

⁴⁴ Adrian Shtuni „Ethnic Albanian Foreign Fighters in Iraq and Syria” .Combating Terrorism Center at West Point. Vol 8.4. 2015. <https://ctc.usma.edu/ethnic-albanian-foreign-fighters-in-iraq-and-syria/>. Letöltve 2020. 02. 16.

⁴⁵ *Politico*. „Albania Gets Religion”. 2019 október 15. <https://www.politico.eu/article/albania-religion-islam-mosque-muslim-catholicism-church-secular-state/>. Letöltve 2020. 02. 16.

⁴⁶ *Reporter.al*. „Fshatrat e xhihadit: Si u rekrutuan të rinjtë për të luftuar në Siri”. 2016. április 6. <http://www.reporter.al/fshatrat-e-xhihadit-si-u-rekrutuan-te-rinjte-per-te-luftuar-ne-siri/> Letöltve 2020. 02. 16.

⁴⁷ *Reporter.al*. „Shqiptarët në Ballkan sfidohen nga luftetarët e kthyer”. 2018. november 29. <https://www.reporter.al/shqiptaret-ne-ballkan-sfidohen-nga-luftetar-et-e-kthyer/> Letöltve 2020. 02. 16.

⁴⁸ *Reporter.al*. „Sfidat e Shqipërisë, si korridor tranzit i refugjateve drejt BE-së.” 2019. szeptember 25. <https://www.reporter.al/sfidat-e-shqiperise-si-korridor-tranzit-i-refugjateve-drejt-be-se/> Letöltve 2020. 02. 16.

ügyészek szerint a szalafiták katarai adományból nyolc hektár földet vásároltak a helyi szerbektől, akik a Bosanska Bojna közelében éltek.⁴⁹

Szerbiában a helyi Menekültügyi Biztosság és az UNHCR becslése szerint mintegy 6600-an tartózkodnak, míg a Menedékkérők Központja szerint ennél több, legalább 7000 irreguláris migráns van az országban. Legtöbbjük Afganisztánból, Pakisztánból, Iránból, Irakból és az észak-afrikai országokból származik. Belgrád évek óta a legfontosabb csomópontnak számít, ahonnan a magyar, horvát, bosnyák, román (majd onnan újra a magyar) határok felé indulnak. A szerb hatóságok szerint az elmúlt évekkel összehasonlítva a migránsok viselkedése erőszakosabbá és szervezettebbé vált, leszámolásaik során több gyilkosságot is elkövettek már Belgrádban.⁵⁰ 2019 végéig a szerb fővárosból a legtöbben a bosnyák és a horvát határ közelébe mentek, ám a téli hónapokban a magyar és a román határ újra előtérbe került. Elhagyott épületekben és lakatlan házakban időznek, a kedvező alkalomra várva, hogy bejussanak az Európai Unió területére.⁵¹

A helyi hatóságok szerint a hatékony határőrizet ellátásához Boszniában megközelítőleg 1200 határőrre van még szükség, mivel jelenleg minden egységnek 25 km-es határszakaszon kell járőröznie. Radoncic nemzetbiztonsági miniszter szerint óriási problémát jelent az, hogy számos uniós ország a támogatás 93%-át humanitárius szervezeteknek adja, míg biztonsági ügynökségeknek csupán 7% -ot juttatnak.⁵² Ezt a szemléletet tükrözi, hogy az EU költségvetésének 1,7%-át és az Európai Fejlesztési Alapok 6,8%-át nem kormányzati szervezetek kapják. A 2014–2017 közötti időszakban az Európai Bizottság mintegy 11,3 milliárd eurót utalt ki nekik. A pénzek felhasználását illetően az átláthatóság teljes mértékben hiányzik, mivel a nem kormányzati szervezetek tevékenységének ellenőrzése pusztán az önbevallásos ellenőrzésen alapul; az EU határain kívüli és a közvetett támogatású projektek esetében szinte semmilyen ellenőrzött információ nem áll rendelkezésre.⁵³ Az Európai Unió tehát nem kezeli a nyugat-balkáni migrációs nyomást és a helyi iszlamizmus terjeszkedését a helyzet súlyának megfelelő biztonsági fenyegetésként, közvetett módon pedig saját külső határainak illegális átlépését finanszírozza.

⁴⁹ Matteo Pugliese „The Threat of Returning Foreign Fighters from the Balkans” *ISPI*. 2019. május 30. <https://www.ispionline.it/en/publicazione/threat-returning-foreign-fighters-balkans-23219>. Letöltve 2020. 02. 16.

⁵⁰ Ld. például ‘Belgrade: Two Afghan Migrants Stabbed to Death - InfoMigrants’. 2019. június 7. <https://www.infomigrants.net/en/post/17383/belgrade-two-afghan-migrants-stabbed-to-death>.

⁵¹ *Politika Online*. „Izgurani i zaglavljani u slepoj ulici”. 2020. február 18.

<http://www.politika.rs/sr/clanak/448149/Drustvo/Izgurani-i-zaglavljani-u-slepoj-ulici> Letöltve 2020. 02. 16.

⁵² Sarajevo Times, 2020.

⁵³ *Imola Oggi*. „Dalla UE 11 miliardi a Ong. Interrogazione Rinaldi: ”dove vanno questi soldi?” 2019. szeptember 5. <https://www.imolaoggi.it/2019/09/05/dalla-ue-11-miliardi-a-ong-interrogazione-rinaldi-dove-vanno-questi-soldi/> Letöltve 2020. 02. 16.